

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ وَعَجِّلْ فَرَجَهُمْ

کارگاه چاپ دستی (۱)

پایه یازدهم

دوره دوم متوسطه

رشته‌های گرافیک - نقاشی

گروه تحصیلی هنر

زمینه خدمات

شاخه فنی و حرفه‌ای

۷۶۹

موسوی، سیدهمايون

ک ۱۸۲/م

کارگاه چاپ دستی (۱) / مؤلفان: سید همايون موسوی، رضا عابدینی، احمد امین نظر.

— تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران.

۱۱۲ ص. : مصور. — (شاخه فنی و حرفه‌ای)

متون درسی رشته‌های گرافیک - نقاشی، گروه تحصیلی هنر، زمینه خدمات.

برنامه‌ریزی و نظارت، بررسی و تصویب محتوا: کمیسیون برنامه‌ریزی و تألیف

کتاب‌های درسی رشته گرافیک دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش

وزارت آموزش و پرورش.

۱. چاپ - کارگاه‌ها. الف. ایران. وزارت آموزش و پرورش. کمیسیون برنامه‌ریزی و

تألیف کتاب‌های درسی رشته گرافیک. ب. عنوان. ج. فروست.

همکاران محترم و دانش‌آموزان عزیز :
پیشنهادات و نظرات خود را درباره محتوای این کتاب به نشانی
تهران - صندوق پستی شماره ۴۸۷۴/۱۵ دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و
حرفه‌ای و کاردانش، ارسال فرمایند.
پیام‌نگار (ایمیل) info@tvoccd.sch.ir
وب‌گاه (وب‌سایت) www.tvoccd.sch.ir
www.tvoccd.medu.ir/Art

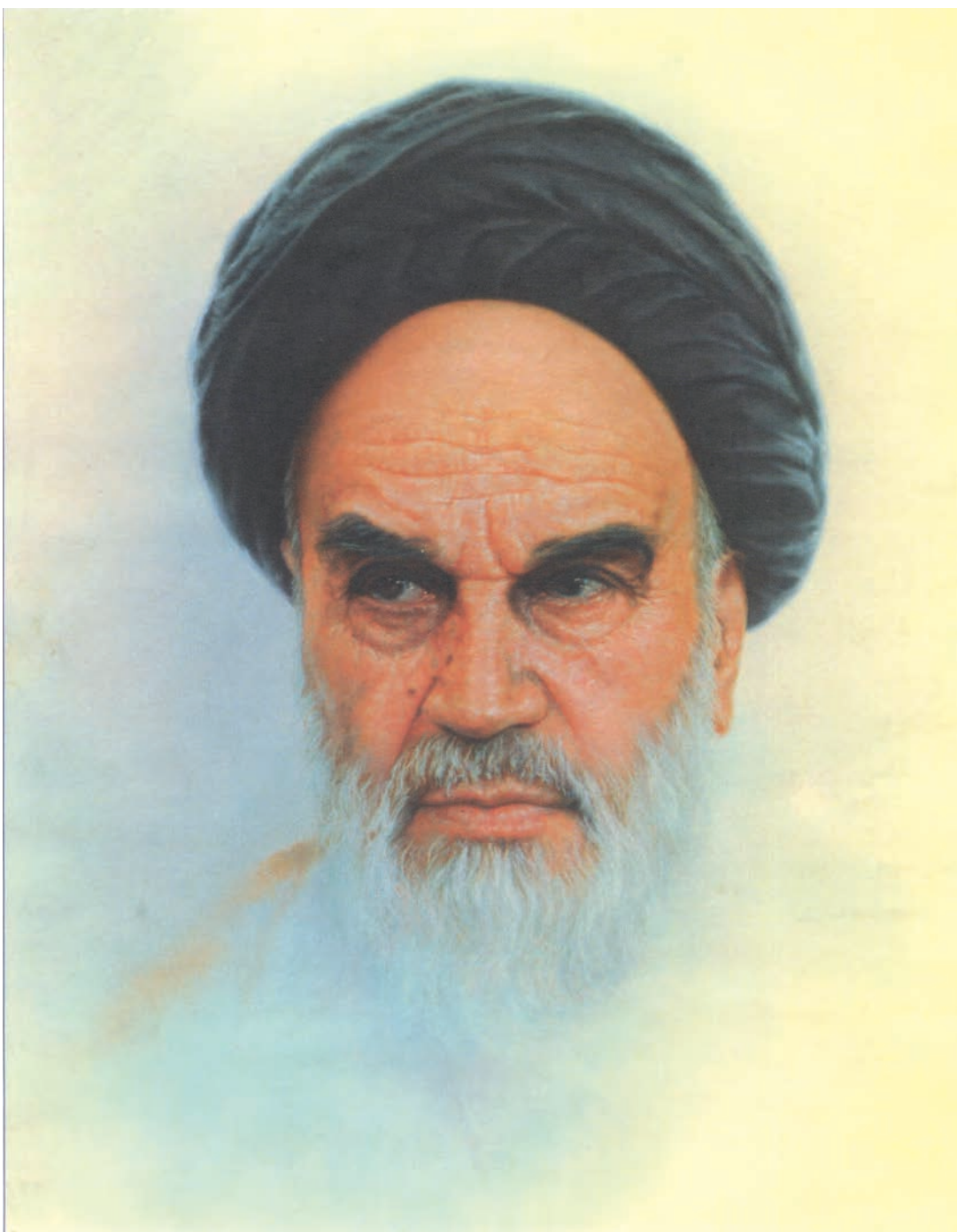
این کتاب در سال ۱۳۸۹ بر اساس نتایج حاصل از اعتبار بخشی مورد بررسی و تجدیدنظر قرار گرفت.

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

نام کتاب : کارگاه چاپ دستی (۱) - ۲۱۱۶۱۹
بدیدآورنده : سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی
مدیریت برنامه‌ریزی درسی و تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی فنی و حرفه‌ای و کاردانش
شناسه افزوده برنامه‌ریزی و تألیف : کامران افشار مهاجر، حمید رحیمی‌بافرانی، ناهید صلاح‌محمد، ماندانا منوچهری، فرزانه ناظران‌پور، محمدرضا طهماسب‌پور و خدیجه بختیاری (اعضای شورای برنامه‌ریزی)
مدیریت آماده‌سازی هنری : سیدهمایون موسوی، رضا عابدینی و احمد امین‌نظر (اعضای گروه تألیف)
شناسه افزوده آماده‌سازی : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی
نشانی سازمان : مریم نصرتی (صفحه‌آرا) - ماندانا منوچهری (طراح جلد) - نسرین اصغری (عکاس)
تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهیدموسوی)
تلفن : ۹-۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی : ۱۵۸۴۷۳۵۹
وب‌گاه : www.chap.sch.ir و www.irtextbook.ir
ناشر : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران : تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروبخش)
تلفن : ۵-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار : ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی : ۱۳۹-۳۷۵۱۵
چاپخانه : شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»
سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ چهارم ۱۳۹۹

کلیه حقوق مادی و معنوی این کتاب متعلق به سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی وزارت آموزش و پرورش است و هرگونه استفاده از کتاب و اجزای آن به صورت چاپی و الکترونیکی و ارائه در پایگاه‌های مجازی، نمایش، اقتباس، تلخیص، تبدیل، ترجمه، عکس‌برداری، نقاشی، تهیه فیلم و تکثیر به هر شکل و نوع بدون کسب مجوز از این سازمان ممنوع است و متخلفان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.

اول باید اخلاصتان را قوی بکنید، ایمانتان را قوی بکنید، ... و این اخلاص و ایمان، شما را تقویت می کند و روحیه شما را بالا می برد و نیروی شما جوری می شود که هیچ قدرتی نمی تواند (با شما) مقابله کند.

امام خمینی «قُدَس سِرُّهُ»

فهرست

مقدمه

سخنی با هنر آموز

فصل اول : تعریف و تاریخچه

۱ ■ تعریف چاپ

۲ ■ تعریف چاپ دستی

۳ ■ تاریخچه چاپ

دوران غارنشینی

تمدن‌های آغازین

پیدایش چاپ در سرزمین‌های شرقی

چاپ در دنیای غرب

نگاهی به پیشینه چاپ و چاپ دستی در ایران

فصل دوم : آشنایی با چاپ دستی و روش‌های عملی آن

۱ ■ آشنایی با ابزار، وسایل و مواد

۲ ■ آشنایی با چند اصل در چاپ دستی

۳ ■ تقسیمات کلی چاپ دستی

تک چاپ

طراحی روی شیشه

طراحی پشت کاغذ

چاپ برجسته

حکاکی روی چوب و لینولئوم

چاپ با شابلون

چاپ استنسیل

چاپ سیلک اسکرین

چاپ گود

حکاکی روی فلز

واژه‌نامه

منابع فارسی و لاتین

۱
۲
۲
۲
۲
۳
۳
۵
۱۳
۲۱
۲۲
۲۷
۲۸
۲۹
۳۰
۳۱
۴۳
۴۴
۶۴
۶۴
۶۷
۸۹
۸۹
۱۰۷
۱۱۱

مقدمه

«چاپ دستی» یکی از رشته‌های هنرهای تجسمی است که هنرمندان با استفاده از امکانات و ویژگی‌های خاص آن به آفرینش آثار هنری می‌پردازند. این گرایش هنری امروزه آنقدر وسعت یافته است که بتوان آن را مستقل از سایر رشته‌های هنرهای تجسمی تلقی کرد. با این حال، چاپ دستی از لحاظ نزدیکی به دیگر رشته‌های هنرهای تجسمی، بیشترین شباهت را با رشته نقاشی دارد و بیشتر هنرمندانی که در این شاخه به خلق اثر می‌پردازند نقاشان هستند. چاپ دستی به وسیله هنرمندان رشته گرافیک نیز به طور گسترده‌ای مورد توجه و استفاده قرار می‌گیرد. طراحان گرافیک، از امکانات چاپ دستی در خلق و ایجاد آثاری در گرایش تصویرسازی، پوستر، طرح جلد، طراحی حروف و ... استفاده می‌کنند.

درس «کارگاه چاپ دستی ۱» با هدف آشنایی و کسب تجربیات مقدماتی، برای هنرجویان مقطع متوسطه فنی و حرفه‌ای در رشته‌های نقاشی و گرافیک برنامه‌ریزی شده است. در این کتاب سعی شده است، با توجه به نیازهای هنرجویان و امکانات و فضای موجود در هنرستان‌های فنی و حرفه‌ای، چند تکنیک و روش چاپ دستی آموزش داده شود. با توجه به اینکه این درس نظری - عملی است، در فصل اول به تعریف و دسته‌بندی انواع چاپ دستی و نیز اجمالاً به سیر تحول این هنر در تاریخ پرداخته شده است.

فصل دوم، شامل آشنایی با چاپ دستی و روش‌های عملی آن و ابزار مورد استفاده است. و برای آشنایی بیشتر، نمونه‌هایی از آثار هنرمندان ایرانی و خارجی، و نیز از دانشجویان مقاطع کاردانی و کارشناسی و همچنین از هنرجویان مقطع متوسطه آورده شده است. گفتنی است انتخاب و چاپ آثار هنرجویان و دانشجویان در این فصل، به معنای تأیید (یا رد) اعتبار و اصالت آنها به عنوان «اثر هنری» نبوده و صرفاً جهت آشنایی هنرجویان با برخی از نمونه‌های انجام شده در کارگاه‌های هنرستان‌ها و دانشکده‌های وابسته به آموزش و پرورش صورت گرفته است. همچنین ذکر این نکته ضروری است که انتخاب و چاپ آثار هنرمندان ایرانی در این فصل، تنها با اتکا به دسترسی مؤلف به برخی از نمونه‌ها صورت گرفته و به یقین جای آثار هنرمندان دیگری در آن خالی است.

همچنین این فصل شامل روش‌های عملی چاپ دستی است و در آن چند روش چاپ دستی آموزش داده شده است. با توجه به تنوع بسیار زیاد شیوه‌ها و روش‌ها در چاپ دستی، و نیز گوناگونی بسیار در ابزار و مواد مورد استفاده، لازم است هنرجویان در رعایت موارد ایمنی، استفاده درست و محافظت از وسایل، ابزار و مواد بکوشند و با رعایت نظم و نظافت، امکان انجام تجربه‌های متنوع‌تر را برای خود فراهم کنند.

مؤلفان

سخنی با هنرآموز

با توجه به دریافت نظرات استادان و هنرآموزان درس کارگاه چاپ دستی، تغییراتی در این کتاب صورت گرفته است که امیدواریم اشکالات مطرح شده را برطرف کرده باشد. از جمله این تغییرات، تفکیک مباحث کتاب به سه قسمت جداگانه است.

فصل اول شامل آشنایی با چاپ دستی و تاریخچه آن است. لازم است هنرآموزان محترم با توجه به اهداف رفتاری و نیز آزمون پایانی این فصل، مطالب را به هنرجویان منتقل نمایند و از آوردن نام افراد و جزئیات تاریخی در آزمون خودداری نمایند.

در فصل دوم ابتدا وسایل، ابزار و مواد برای آشنایی و تهیه آسان تر وسایل لازم معرفی می گردد و اصول مهمی از چاپ دستی در ادامه آن ذکر می گردد. در ادامه پس از تقسیمات کلی و علمی چاپ دستی به دلیل در دسترس بودن ابزار و مواد، ابتدا به آموزش «تک چاپ» و سپس به چاپ های دیگر پرداخته شده است.

از آنجا که امکانات تک چاپ (مونوتایپ و مونوپرینت) و نیز چاپ برجسته (حکاکی روی چوب و لینولثوم) و همچنین روش استنسیل در چاپ شابلونی به راحتی در دسترس قرار دارد، انجام این روش ها در همه هنرستان ها لازم است.

پس از انجام چاپ استنسیل، اگر امکانات کافی در اختیار باشد، انجام تجربه های ساده ای با روش سیلک اسکرین به صورت تک رنگ توصیه می گردد. در نهایت، در صورت وجود پرس سیلندری مخصوص حکاکی روی فلز و سایر امکانات، و همچنین زمان لازم (با توجه به لزوم صرف زمان فراوان برای انجام این روش) تنها انجام یک کار تک رنگ با شیوه درای پوینت را توصیه می کنیم.

برای ارزشیابی پایانی در هر نوبت، از هر یک از روش های مطرح شده، دست کم یک نمونه آزمایشی و یک نمونه نهایی مورد تأیید هنرآموز، به صورت مجموعه تهیه شده و ارزشیابی بخش عملی بر اساس آن صورت خواهد گرفت. چاپ یک نسخه از نمونه آزمایشی و سه نسخه مشابه از نمونه نهایی الزامی است.

بدیهی است انجام تعداد بیشتری نمونه کار در هر یک از روش ها، با نظر هنرآموز محترم و با توجه به امکانات کارگاه امکان پذیر خواهد بود.

فعالیت‌های عملی

نیم سال اول

- چاپ مونوتایپ با روش نقاشی روی شیشه
- چاپ مونوتایپ با روش طراحی پشت کاغذ
- چاپ تک‌رنگ با روش حکاکی روی لیتولثوم
- چاپ چندرنگ با روش حکاکی روی لیتولثوم
- چاپ تک‌رنگ با روش حکاکی روی چوب
- چاپ چندرنگ با روش حکاکی روی چوب

نیم سال دوم

- چاپ تک‌رنگ با روش استنسیل
- چاپ چندرنگ با روش استنسیل
- چاپ تک‌رنگ با یکی از روش‌های سیلک اسکرین
(در صورت امکان)
- چاپ تک‌رنگ حکاکی روی فلز با شیوه‌درای پوینت
(در صورت امکان)

هدف کلی

توانایی انجام برخی از روش‌های
چاپ دستی